

Problematicnost določbe o avtorskih delih iz delovnega razmerja v 101. členu ZASP za odprto znanost¹

Maja Bogataj Jančič*

UDK: 347.78:001:004

Povzetek: 101. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (v nadaljevanju: ZASP)² vzpostavlja domnevo o prenosu materialnih avtorskih pravic od delavca na delodajalca, kadar delojemalec ustvari avtorsko delo pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca. Na Inštitutu za odprte podatke in intelektualno lastnino ODIPI, smo v letih 2024 in 2025 s podporo programa Knowledge Rights 21³ pripravili študijo o ovirah in spodbudah za odprto znanost v ZASP, v okviru katere smo analizirali avtorsko-pravno zakonodajo treh držav. V tem prispevku bo predstavljena problematičnost določbe 101. člena ZASP, ki je lahko velika ovira za odprto znanost, včasih pa se lahko izkaže prav nasprotno. V zaključku bo predstavljena smer rešitve problematike.

Ključne besede: odprta znanost, avtorske pravice, materialne avtorske pravice, ovire za odprto znanost, spodbude za odprto znanost, avtorska dela iz delovnega razmerja

-
- ¹ Avtorica se zahvaljuje Marku Bauerju, raziskovalnemu asistentu na ODIPI, za pomoč pri urejanju tega prispevka.
- ² Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 in 130/22;
- ³ Knowledge Rights 21 je program IFLA, ki ga podpira Arcadia Foundation v partnerstvu z LIBER in SPARC Europe. Program Knowledge Rights 21 je dostopen na: <<https://www.knowledgerights21.org>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

* Maja Bogataj Jančič, PhD, LL.M. (Harvard), LL.M. (Torino), Inštitut za odprte podatke in intelektualno lastnino ODIPI.
info@ipi.si
Maja Bogataj Jančič, PhD, LL.M. (Harvard), LL.M. (Torino), Open Data and Intellectual Property Institute ODIPI.

The Problematic Nature of the Provision in Article 101 of ZASP for Open Science Practices

Abstract: Article 101 of the Slovenian Copyright and Related Rights Act (hereinafter: ZASP)⁴ establishes a presumption of transfer of material copyright from an employee to an employer when an employee creates a copyright work in the performance of his or her duties or following instructions given by his or her employer. At the Open Data and Intellectual Property Institute ODIPI, in 2024 and 2025, with the support of the Knowledge Rights 21 programme,⁵ we prepared a study on barriers and enablers for open science in copyright law, within the framework of which we analyzed the copyright legislation of three countries. This article will examine the problematic nature of the provision in Article 101 of ZASP, which can pose a significant barrier to open science practices, although, in certain cases, it may also serve as an enabler. The conclusion will present the proposed approach to solving the problem.

Key words: open science, copyright, material copyright, obstacles to open science, incentives for open science, works of authorship from employment

1. UVOD

Odprta znanost temelji na transparentnosti, sodelovanju in deljenju rezultatov znanstvenih raziskav, vključno s publikacijami, podatki, fizičnimi vzorci in programsko opremo, v raziskovalni skupnosti in splošni javnosti. Spodbuja sodelovanje v akademski skupnosti in dialog slednje s širšo javnostjo ter je kot taka vključujoča in družbeno angažirana.⁶ V nasprotju z lastniškimi modeli, ki prek avtorskih pravic vzpostavljajo režime omejenega dostopa do virov, pogosto

⁴ Official Gazette of the Republic of Slovenia [Uradni list RS], No. 16/07 – official consolidated version, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 and 130/22;

⁵ Knowledge Rights 21 is an IFLA Programme, supported by the Arcadia Foundation, in partnership with LIBER and SPARC Europe. Available at: <<https://www.knowledgerights21.org>>, last accessed in April 2025;

⁶ Spoznaj FAIR: priročnik o odprti znanosti v Sloveniji, ur. Sonja Bezjak, Založba Univerze na Primorskem, 2024, str. 21. Dostopno na: <<https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-328-9.pdf>>;

ob pogojevanju uporabe z omejitvami ali plačili,⁷ odprta znanost stremi k odpravi teh ovir. Njen temeljni cilj je zagotoviti čim širši dostop do rezultatov raziskav, omogočiti njihovo ponovno uporabo ter spodbujati učinkovito izkoriščanje potenciala digitalnih tehnologij in drugih sodobnih orodij za ustvarjanje, deljenje in skupno rabo znanja.⁸ Tak pristop krepi znanstveno skupnost, pospešuje napredek ter omogoča bolj vključujoče in trajnostno raziskovalno okolje.

Evropska unija (v nadaljevanju: EU) in njene države članice aktivno sprejemajo različne strategije, politike, akcijske načrte in pravne ukrepe za podporo in spodbujanje razvoja odprte znanosti.⁹ Ta prizadevanja so namenjena spodbujanju dostopnosti, preglednosti in sodelovanja pri raziskavah, kar odraža vse večje priznanje odprte znanosti, kot ključnega gonila za inovacije in družbeni napredek.

Kljub množici EU in nacionalnih strategij, političnih okvirov in zakonodaje za podporo odprte znanosti obstajajo (oziroma ostajajo) pomembne ovire, ki preprečujejo polno uresničitev potenciala odprte znanosti in med njimi lahko predstavlja veliko oviro prav avtorsko-pravna zakonodaja.

Na Inštitutu za odprte podatke in intelektualno lastnino ODIPi smo izvedli raziskavo, ki je analizirala določbe avtorsko-pravne zakonodaje treh jurisdikcij: slovenske, italijanske in hrvaške. Študija je identificirala številne ovire, ki jih avtorsko-pravna zakonodaja predstavlja za odprto znanost, in tudi spodbude, ki lahko pomagajo uveljavljati načela odprte znanosti.

V tem prispevku predstavljamo določbo slovenskega Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (v nadaljevanju: ZASP), ki lahko predstavlja oviro ali spodbudo, odvisno, kako se uporablja oziroma uveljavlja v praksi. Gre za določbo 101. člena ZASP, ki ureja avtorske pravice na avtorskih delih iz delovnega razmerja.¹⁰

⁷ Ana Lazarova. Introducing a zero-embargo Secondary Publication Right in Bulgaria, *Kluwer Copyright Blog*, 2024. Dostopno na: <<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2024/02/09/introducing-a-zero-embargo-secondary-publication-right-in-bulgaria/>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

⁸ UNESCO. (2021). UNESCO recommendation on Open Science. Dostopno na: <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

⁹ OpenAIRE, Open Science in European Countries. Dostopno na: <<https://www.openaire.eu/os-eu-countries>>, nazadnje dostopano aprila 2025; European Open Science Cloud (EOSC). Dostopno na: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/our-digital-future/open-science/european-open-science-cloud-eosc_en>, nazadnje dostopano aprila 2025;

¹⁰ ZASP, 101. člen (Avtorsko delo iz delovnega razmerja): »(1) Kadar avtorsko delo ustvari delojemalec pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca (avtorsko delo iz delovnega

Cilj strategij, politik in načel odprte znanosti je reševanje izziva, da podedovani okviri avtorskih pravic verjetno niso primerni za model raziskave, ki temelji na skupnem ustvarjanju in razširjanju znanja. Vendar odprta znanost obstaja znotraj okvira, ki ga vzpostavljajo avtorske pravice, ter temelji na odprtih licencah, ki same po sebi predstavljajo avtorsko-pravne pogodbe oziroma dovoljenja.¹¹ Kadar nacionalni zakoni o avtorskih pravicah ovirajo dostop do znanja in njegovo ponovno uporabo, tako da zapletajo in v nekaterih primerih dejansko preprečujejo njegovo širšo dostopnost, oziroma kadar je onemogočeno dajanje takega znanja na voljo pod pogoji odprtih licenc, postane doseganje ciljev odprte znanosti znatno težje.

Za namene tega prispevka opredeljujem: »ovire« za odprto znanost kot različne dejavnike, ki otežujejo sprejemanje odprtega dostopa do publikacij. Med temi so pomanjkanje časa in virov, omejitve, ki jih nalagajo politike znanstvenih revij, smatrati, da iz tega ne izhajajo nobene otipljive koristi, odsotnost zahtev s strani financerjev ali delodajalcev ter skrbi glede avtorskih pravic in določb o licenciranju;¹² in »spodbude« za odprto znanost kot različne ukrepe, politike in strategije, ki so zasnovani za spodbujanje sprejemanja odprtega dostopa do publikacij. Med temi spodbudami so lahko tudi zakonodajni ukrepi, kot so določbe nacionalnih zakonov, ki vzpostavljajo ohranjanje pravic (angl. *Rights Retention*) ali pravico do sekundarnega publiciranja (angl. *Secondary Publishing Rights*). Takšni mehanizmi olajšajo raziskovalcem deljenje svojega dela prek prostega (angl. *free*) ali zlasti odprtega (angl. *open*) dostopa, kar spodbuja razširjevanje rezultatov raziskav ter s tem dostop do znanja.

razmerja), se šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na tem delu izključno prenesene na delodajalca za deset let od dokončanja dela, če ni s pogodbo drugače določeno. (2) Po preteku roka iz prejšnjega odstavka pripadejo pravice iz prejšnjega odstavka delojemalcu, s tem da delodajalec lahko zahteva njihov ponovni izključni prenos proti plačilu primernega nadomestila.«;

¹¹ Year of Open, What are Open Licenses? Dostopno na: <<https://www.yearofopen.org/what-are-open-licenses/>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

¹² Evropska komisija: Generalni direktorat za raziskave in inovacije, Improving access to and reuse of research results, publications and data for scientific purposes – Study to evaluate the effects of the EU copyright framework on research and the effects of potential interventions and to identify and present relevant provisions for research in EU data and digital legislation, with a focus on rights and obligations, str. 78, *Urad za publikacije Evropske unije*, 2024. Dostopno na: <<https://data.europa.eu/doi/10.2777/633395>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

2. STRUKTURNI, POLITIČNI IN PRAVNI OKVIR ODPRTE ZNANOSTI V SLOVENIJI

Slovenija je sprejela obsežen strateški in politični okvir za odprto znanost za prilagajanje širšim evropskim trendom. Najprej z Nacionalno strategijo odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020,¹³ nato z Resolucijo o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030.¹⁴

Poleg strateškega in političnega okvira ima Slovenija veliko zakonodajnih in strukturnih ukrepov, ki delujejo od zgoraj navzdol. Najpomembnejši zakonski akt je Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (v nadaljevanju: ZZrID),¹⁵ sprejet leta 2021, ki je prvi uvedel zahtevo po ohranjanju pravic (angl. *Rights Retention*) od zgoraj navzdol. To zahtevo je kasneje razdelala in dopolnila vladna Uredba o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti (v nadaljevanju: Uredba o odprti znanosti).¹⁶ Ta podrobneje opisuje okvir in obveznosti za ohranjanje pravic in druge vidike upravljanja avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti, kot tudi določila o nekaterih drugih vidikih odprte znanosti. Akcijski načrt za odprto znanost¹⁷ je najpomembnejši strukturni dejavnik od zgoraj navzdol, namenjen zagotavljanju finančne in strukturne podpore za učinkovitejše izvajanje načel odprte znanosti. Projekt »Podpora pri uvajanju načel odprte znanosti v Sloveniji« (v nadaljevanju: projekt SPOZNAJ)¹⁸ je del tega akcijskega načrta in je namenjen usklajevanju raziskovalne dejavnosti na institucionalni ravni z načeli odprte znanosti, ki so vgrajena v slovensko zakonodajo. Vanj so vključene vse slovenske javne univerze in javne raziskovalne organizacije. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije je v letu 2024

¹³ Vlada Republike Slovenije, Nacionalna strategija odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020, 2015. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/ZNANOST/Strategije/Nacionalna_strategija_odprtega_dostopa.pdf>, nazadnje dostopano aprila 2025;

¹⁴ Vlada Republike Slovenije, Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030, Uradni list RS, št. 49/22, 2022. Dostopno na: <<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO133>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

¹⁵ Uradni list RS, št. 186/21, 40/23 in 102/24;

¹⁶ Uradni list RS, št. 59/23;

¹⁷ Vlada Republike Slovenije, Akcijski načrt za odprto znanost za izvedbo Ukrepa 6.2. Dostopno na: <<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVZI/Znanost/Nacionalne-strategije-in-dokumenti/Akcijnski-naclrt-za-odprto-znanost-za-izvedbo-Ukrepa-6.2.docx>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

¹⁸ Projekt Podpora pri uvajanju načel odprte znanosti v Sloveniji (projekt SPOZNAJ). Dostopno na: <<https://projekt-spoznaj.si>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

pripravilo osnutek Zakona o spremembah in dopolnitvah ZZrID z namenom prenosa t. i. pravic do sekundarnega publiciranja (angl. *Secondary Publishing Rights*) v slovenski pravni okvir. Novela je še v postopku sprejemanja in je trenutno v parlamentarni obravnavi.¹⁹

Kljub množici EU in nacionalnih strategij ter političnih okvirov, ki so se prevedli v različne ukrepe – ter celo v vzpostavitev zakonodaje, ki podpira odprto znanost – še vedno obstajajo pomembne ovire, ki omejujejo uresničitev celotnega potenciala odprte znanosti. Nekatere najbolj trdožive so lahko prav tiste, ki izhajajo iz ZASP.²⁰

V tem prispevku predstavljamo določbo 101. člena ZASP, ki ureja »avtorsko delo iz delovnega razmerja«, in ki lahko v določenih primerih ovira odprto znanost, v drugih pa predstavlja pomembno spodbudo za udejanjanje načel odprte znanosti.

3. 101. ČLEN ZASP – DOMNEVE PRENOSA MATERIALNIH AVTORSKIH PRAVIC Z ZAPOSLENIH NA DELODAJALCE – OVIRA ALI SPODBUDA ZA ODPRTO ZNANOST?

Medtem ko nekatere določbe zakonodaje o avtorskih pravicah nedvoumno ustvarjajo ovire, ki omejujejo odprtost in dostopnost rezultatov raziskav, lahko nekateri drugi pravni mehanizmi delujejo hkrati kot ovire in spodbude za odprto znanost, odvisno od tega, kako se uporabljajo v praksi.

Na začetku se lahko zdi, da te določbe omejujejo zmožnost avtorjev, da upravljajo svoje pravice z odprtimi ali prostimi licencami, vendar lahko v posebnih okoliščinah olajšajo tudi širše razširjanje rezultatov raziskav.

Ali določba deluje kot ovira ali spodbuda, bo pogosto odvisno od tega, kako si bodo imetniki pravic – v zvezi s to določbo delodajalci – razlagali in uveljavljali ta pravila. Ko bodo interesi teh imetnikov pravic usklajeni z načeli odprte znanosti, bodo te pravne določbe lahko spodbudile večjo dostopnost in ponovno uporabo rezultatov raziskav.

¹⁹ Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti. Dostopno na: <<https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=16439&lang=si>>, nazadnje dostopano aprila 2025;

²⁰ Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 in 130/22;

101. člen ZASP ureja avtorske pravice na avtorskih delih, ki nastanejo v okviru delovnega razmerja. Določa, da se v primerih, ko delavec ustvari avtorsko delo v skladu z delovnimi obveznostmi ali po navodilih delodajalca, šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja izključno prenesene na delodajalca za obdobje desetih let od dokončanja dela, če s pogodbo ni drugače določeno.²¹ Za uresničitev navedene zakonske domneve sta tako nujno potrebna dva elementa: da gre za avtorsko delo (5. člen ZASP)²² ter da je avtorsko delo ustvarjeno v času delovnega razmerja. Presoja, ali je neko delo nastalo v delovnem razmerju, pa je kompleksna in zahteva preučitev vseh pravnih in dejanskih okoliščin – na primer ali je delo nastalo v delovnem času, sistematizacija delovnih mest, uporaba sredstev delodajalca, izkušnje iz delovnega mesta, opis del in nalog v pogodbi o zaposlitvi, in podobno.²³

Poleg tega ZASP v 102. členu določa, da se materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja (tj. delavca) na bazah podatkov in kolektivnih delih prenašajo izključno in neomejeno na delodajalca, če ni s pogodbo drugače določeno.²⁴

Primerljiva pravila glede prenosa pravic so določena tudi za posebne vrste avtorskih del, in sicer za računalniške programe in podatkovne baze, kadar so ta dela ustvarjena v okviru delovnega razmerja ali na podlagi določenih pogodbenih dogovorov.

²¹ ZASP, prvi odstavek 101. člena

²² ZASP, 5. člen: »(1) *Avtorska dela so individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, če ni s tem zakonom drugače določeno. (2) Za avtorska dela veljajo zlasti: 1. govorjena dela, kot npr. govori, pridige, predavanja; 2. pisana dela, kot npr. leposlovna dela, članki, priročniki, študije ter računalniški programi; 3. glasbena dela z besedilom ali brez besedila; 4. gledališka, gledališko-glasbena in lutkovna dela; 5. koreografska in pantomimska dela; 6. fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju; 7. avdiovizualna dela; 8. likovna dela, kot npr. slike, grafike in kipi; 9. arhitekturna dela, kot npr. skice, načrti ter izvedeni objekti s področja arhitekture, urbanizma in krajinske arhitekture; 10. dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja; 11. kartografska dela; 12. predstavitev znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (tehnične risbe, načrti, skice, tabele, izvedenska mnenja, plastične predstavitve in druga dela enake narave).*«

²³ Sodba Vrhovnega sodišča RS opr. št. II Ips 2/2010 z dne 3. 6. 2010; za poudarek o pomembnosti akta o sistematizaciji delovnih mest, pri opredeljevanju ali je delavec ustvaril avtorsko delo »pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca«, glej: sodba in sklep Vrhovnega sodišča RS, opr. št. II Ips 196/2017 z dne 30. 11. 2017; sklep Višjega sodišča v Ljubljani, opr. št. II Cp 1386/2021 z dne 8. 12. 2021;

²⁴ ZASP, 2. točka prvega odstavka 102. člena;

112. člen ZASP določa, da kadar računalniški program izdela zaposleni pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca, oziroma jih ustvari avtor po avtorski pogodbi o naročilu, se šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice izključno in neomejeno prenesene na delodajalca ali naročnika, razen če ni s pogodbo drugače določeno.

141.e člen ZASP sprejema podoben pristop za t. i. sui generis podatkovne baze. Določa, da kadar sui generis podatkovno bazo izdela zaposleni pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca, ali jo izdela prevzemnik po podjemniški pogodbi, se šteje, da so izključne pravice na tej sui generis podatkovni bazi izključno in neomejeno prenesene na delodajalca ali naročnika, če ni s pogodbo drugače določeno.

Te določbe lahko predstavljajo veliko oviro za upravljanje pravic z odprtimi licencami. Delodajalcu podeljujejo popoln nadzor nad materialnimi pravicami do del v začetnem desetletnem obdobju. Tako avtorji/zaposleni v tem času ne morejo upravljati avtorskih pravic na delih, ki so nastala po službeni dolžnosti ali po navodilih delodajalca, z odprtimi licencami, saj niso imetniki pravic. Vsak prenos pravic ali licenca pravic, vključno z licenco z odprtimi licencami, je lahko neveljaven (tj. izpodbojen).

V primerih, ko pridejo v poštev obveznosti iz določb o ohranjanju pravic (angl. Rights Retention) v okviru slovenske Uredbe o odprti znanosti, lahko določila 101. in 102. člena ZASP predstavljajo oviro za odprto znanost v primerih, ko se delodajalec in založnik ne strinjata z objavo dela po načelih odprte znanosti. V takem primeru avtor dejansko ne more preprečiti/popraviti nastale situacije, kar pomeni, da pravni mehanizmi za ohranitev pravic v slovenskem pravnem okviru izgubijo svojo učinkovitost, saj je odločitev na koncu v rokah delodajalca.

Iste določbe pa lahko delujejo tudi kot spodbuda za odprto znanost, saj omogočajo, da delodajalec, ki aktivno podpira načela odprte znanosti oziroma politike odprtega dostopa – tudi če avtor tega morebiti ne podpira – delo objavi v skladu z načeli odprte znanosti.

V takem primeru bi na delodajalca prenešene izključne pravice lahko olajšale odprto razširjanje dela, saj bi imel delodajalec pravico, da delo objavi v odprtem dostopu, brez potrebe po pridobivanju izrecnega dovoljenja avtorja (tj. zaposlenega). Po izteku desetletnega obdobja se pravice vrnejo nazaj zaposlenemu, delodajalec pa lahko v skladu z drugim odstavkom 101. člena ZASP zahteva njihov ponovni izključni prenos proti plačilu primerne nadomestila (tj. oblika prisilne licence).

Vpliv 101. člena ZASP na odprto znanost je v veliki meri odvisen od stališča delodajalca. Kadar delodajalci ne podpirajo načel odprte znanosti, lahko ta določba ovira njeno uresničevanje, medtem ko lahko v primerih, ko so delodajalci tem načelom zavezani, služi kot učinkovito orodje za njen napredek – tudi če avtorji teh načel ne podpirajo.

4. ZAKLJUČEK

Odprta znanost je splošno priznana kot gonilna sila inovacij in družbenega napredka. EU in njene države članice so zgradile strateški in politični okvir, ki podpira izvajanje načel odprte znanosti, vendar pravne ovire oziroma zlasti v avtorsko-pravni zakonodaji, še naprej omejujejo njen polni potencial. Prost pretok znanja je s strani Evropske komisije vse bolj prepoznan kot t. i. »peta temeljna svoboščina EU«, kar dodatno poudarja njegov pomen za prihodnji razvoj evropskega raziskovalnega prostora (ERA),²⁵ zato bi bilo avtorsko-pravne ovire za odprto znanost nujno odpraviti čimprej.

V Republiki Sloveniji imajo zakonske domneve o prenosu materialnih avtorskih pravic z delavcev na delodajalce iz 101., 102. (in tudi iz 112. ter 141.e člena) ZASP lahko omejevalne kot tudi spodbujajoče učinke. Te določbe v slovenski zakonodaji lahko omejujejo zmožnost avtorjev pri upravljanju lastnih avtorskih pravic, kar ima negativne posledice tudi za odprto znanost. Te določbe sicer lahko služijo tudi kot spodbujevalec odprte znanosti v primerih, ko so avtorji-raziskovalci nenaklonjeni ali brezbržni do odprtega dostopa in ponovne uporabe, njihove institucije pa aktivno podpirajo politike odprte znanosti, kar pa je praviloma redkeje.

Učinkovita rešitev bi bila sprememba določbe 101. člena ZASP na način, da bi se namesto 10 letnega izključnega prenosa uzakonila domneva neizključnega prenosa materialnih pravic za ves čas trajanja materialnih avtorskih pravic. Na takšen način bi se ohranil potencial spodbujanja upravljanja materialnih avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti tako za avtorje kot tudi delodajalce, saj bi lahko oba materialne avtorske pravice na delih, ki so ustvarjena v okviru delovnega razmerja, upravljala s prostimi ali odprtimi licenci v skladu z načeli odprte znanosti.

²⁵ Evropska komisija, Pismo o poslanstvu komisarki kandidatki Ekaterini Zaharievi, 2024. Dostopno na: <https://commission.europa.eu/document/download/130e9159-8616-4c29-9f61-04592557cf4c_en?filename=Mission+letter+-+ZAHARIEVA.pdf>, nazadnje dostopano aprila 2025;

LITERATURA

- Arcadia Foundation, Knowledge Rights 21. <https://www.knowledgerights21.org> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Bezjak, S. (ur.), 2024. Spoznaj FAIR: priročnik o odprti znanosti v Sloveniji, *Založba Univerze na Primorskem*, 2024, str. 21. Dostopno na: <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-328-9.pdf> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Lazarova, A., 2024. Introducing a zero-embargo Secondary Publication Right in Bulgaria, *Kluwer Copyright Blog*, 2024. Dostopno na: <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2024/02/09/introducing-a-zero-embargo-secondary-publication-right-in-bulgaria> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- UNESCO, 2021. UNESCO recommendation on Open Science. Dostopno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- OpenAIRE, Open Science in European Countries. Dostopno na: <https://www.openaire.eu/os-eu-countries> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Evropska komisija: Generalni direktorat za raziskave in inovacije, Improving access to and reuse of research results, publications and data for scientific purposes – Study to evaluate the effects of the EU copyright framework on research and the effects of potential interventions and to identify and present relevant provisions for research in EU data and digital legislation, with a focus on rights and obligations, str. 78, *Urad za publikacije Evropske unije*, 2024. Dostopno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/633395> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Evropska komisija, Pismo o poslanstvu komisarki kandidatki Ekaterini Zaharievi, 2024. Dostopno na: https://commission.europa.eu/document/download/130e9159-8616-4c29-9f61-04592557cf4c_en?filename=Mission+letter+-+ZAHARIEVA.pdf , nazadnje dostopano aprila 2025.
- European Open Science Cloud (EOSC). Dostopno na: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/our-digital-future/open-science/european-open-science-cloud-eosc_en , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Vlada Republike Slovenije, Nacionalna strategija odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020, 2015. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/ZNANOST/Strategije/Nacionalna_strategija_odprtega_dostopa.pdf , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Vlada Republike Slovenije, Akcijski načrt za odprto znanost za izvedbo Ukrepa 6.2. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVZI/Znanost/Nacionalne-strategije-in-dokumenti/Akcijski-na crt-za-odprto-znanost-za-izvedbo-Ukrepa-6.2.docx> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Vlada Republike Slovenije, Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030, Uradni list RS, št. 49/22, 2022. Dostopno na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO133> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani. Projekt Podpora pri uvajanju načel odprte znanosti v Sloveniji (projekt SPOZNAJ). Dostopno na: <https://projekt-spoznaj.si> , nazadnje dostopano aprila 2025.
- Year of Open, What are Open Licenses? Dostopno na: <https://www.yearofopen.org/what-are-open-licenses/> , nazadnje dostopano aprila 2025.

The Problematic Nature of the Provision in Article 101 of ZASP for Open Science Practices

Maja Bogataj Jančič*

Summary

Open science is widely recognized as a driver of innovation and social progress. The EU and its Member States have built a strategic and policy framework that supports the implementation of the principles of open science, but legal obstacles, especially in copyright legislation, continue to limit its full potential. The free movement of knowledge is increasingly recognised by the European Commission as the so-called »fifth fundamental freedom of the EU«, which further underlines its importance for the future development of the European Research Area (ERA)²⁶, so it would be imperative to remove copyright barriers to openness as soon as possible.

In the Republic of Slovenia, the legal presumptions on the transfer of material copyrights from employees to employers under Articles 101, 102 (and also under Articles 112 and 141e) of the ZASP can have both restrictive and stimulating effects. This separation in Slovenian legislation may limit the ability of authors to manage their own copyrights, which also has negative consequences for open science. While these provisions can also serve as a facilitator of open science in cases where author-researchers are reluctant or indifferent to open access and reuse, and their institutions actively support open science policies, which is generally rarer.

An effective solution would be to amend the provision of Article 101 of the ZASP in such a way that instead of a 10-year exclusive transfer, the presumption of non-exclusive transfer of material rights for the entire duration of the material copyright would be legislated. In this way, the potential to promote the

²⁶ Knowledge Rights 21 is an IFLA, programme supported by Arcadia Foundation in partnership with LIBER in SPARC Europe. Program Knowledge Rights 21 is available at: <<https://www.knowledgerights21.org>>, last accessed in April 2025.

* Maja Bogataj Jančič, PhD, LL.M. (Harvard), LL.M. (Torino), Open Data and Intellectual Property Institute ODIPI.
info@ipi.si

management of material copyright in accordance with the principles of open science for both authors and employers would be preserved, as both could manage the material copyright in works created in the context of an employment relationship under free or open licenses in accordance with the principles of open science.